Wandola

Wandola

Hoe Boeddha verdwijnt uit Cambodja

© 2021 Wil Thijssen
Omslagontwerp en binnenwerk Ris van Overeem [de C]
Foto omslag Wil Thijssen
Foto auteur Lin Hoeung
Kaarten Izaak Besuijen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4574 3

ជូនចំពោះប្អូនប្រុង
សូមអរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅសម្រាប់
ជំនួយរបស់ប្អូន ភាពអត់ធ្មត់របស់ប្អូន
ការផ្តល់យោបល់ដ៏ឈ្លាសវៃរបស់ប្អូន
និង មិត្តភាពរបស់ប្អូន

Ik was reisjournalist en werd verliefd.

Op een plek.

Een dorp aan een rivier. Met houten huizen op hoge palen die verdrinken in de regentijd.

Een plek waar geen schoon drinkwater is, en geen riool.

Een dorp zonder elektriciteit. De nacht is er gitzwart.

Een dorp zonder sociale voorzieningen, waar iedereen voor elkaar zorgt bij geldnood, ziekte en de dood, die niet het einde is. Waar de zon genadeloos brandt, het liefst op zo'n witte huid als die van mij.

De tropenarts waarschuwde: pas op voor de zon, de muggen en de mannen – te intensief contact met alle drie maakt je ziek. En zwem om dezelfde reden niet in de rivier.

Dat laatste bleek ongelofelijk moeilijk. De rivier, met haar verkoelende schoonheid, heeft de grootste aantrekkingskracht van allemaal.

ZUIDOOST-AZIË
CHINA
Taipei
TAIWAN
MYANMAR
LAOS
Naypyidaw
Vientiane
Stille Oceaan
THAILAND
Zuid-Chinese Zee
Manila
Bangkok
CAMBODJA
VIETNAM
Phnom Penh
Ho Chi Minh-stad
FILIPIJNEN
Kuala Lumpur
MALEISIË
INDONESIË
Jakarta
Indische
Oceaan

CAMBODJA
Siem Reap
Sisophon
Battambang
Kampong Khleang
Mekong
Tonlé Sap-meer
Phnom Penh
Sihanoukville
Kampot
KAMPONG KHLEANG
meer
van Sramaoch
Prek Khleangrivier
boothuis
Stey-tempel
Tante Teps huis
Longs plantage
Longs huis
Lovie-tempel
EILAND
markt
school
gouden pagode
Hong Proms huis
Tonlé Sap-meer

Inhoud

๑ Hoe alles begon

๒ Regen

๓ Het zwijgen van Lin

๔ Het huwelijk

๕ Het ongeluk

๖ Wandola

๗ Bij de dokter

๘ In de gevangenis

๙ Naar de jungle

๑๐ De opdracht

Vooraf

We zitten tussen vrolijk beschilderde doodskisten.

Leeftijden schatten – ik ben er niet goed in. Maar bij hem heb ik werkelijk geen idee.

'Mag ik vragen hoe oud je bent?' vraag ik nieuwsgierig.

'Natuurlijk,' antwoordt hij. 'Volgens jouw of volgens mijn kalender?'

Het is onze eerste ontmoeting, ergens in november, in het jaar 2010. Na mijn onhandige begroeting – Cambodjanen schudden geen handen – raken we verwikkeld in een wonderlijk gesprek over de verschillen tussen onze culturen. Hij, een tengere Cambodjaan met stug zwart haar en een vriendelijke blik, en ik, het Grote Witte Wezen uit het Westen.

Long is de enige hier die Engels spreekt. 'Ik ben geboren in het jaar van de Geit,' vertelt hij trots, 'het achtste dier in de cyclus van de maankalender.' Zijn geboortedatum moet hij opzoeken – verjaardagen doen er hier niet toe. Volgens zijn kalender is hij dertig jaar, volgens de mijne een jaar jonger.

Hij vraagt naar mijn leeftijd. Ik zeg dat ik in de tweede maand van het westerse jaar 1969 ben geboren. Dat wij onze geboortedag jaarlijks vieren. Dat we die dag een liedje zingen, *Happy birthday* – nee, dat kent Long niet –, en dat we de jarige een cadeautje geven.

Hij kijkt verwonderd. Hij vindt het vreemd dat we zoiets onbenulligs als een geboortedag vieren. Geloven we dan helemaal niet in wedergeboorte?

'Ik niet,' zeg ik. 'Na de dood houdt alles op.'

'Dat zie je echt verkeerd,' antwoordt hij. 'De dood is een toegang, als een deur die opengaat. Dat is pas het begin.'

Steeds keer ik terug naar die serene, mystieke plek ver weg van alles. Kampong Khleang wordt de rust in mijn hectische journalistieke bestaan, de stilte in de storm, het centrum van mijn wervelwind.

Long is een vriend geworden. We hebben inmiddels een huwelijk, een geboorte en de dood gevierd. Veel wonderlijke situaties maakten we mee, maar die ene avond in februari, vijf jaar na onze eerste ontmoeting, zal me altijd bijblijven. Op zijn veranda drinken we thee onder de hete, bloedrode avondhemel waaronder een dampende zon nog laag boven het water gloeit. Krekels snerpen luidruchtig, op de rivier klinkt het klotsen van een roeiboot, verder is het stil als een van Longs studenten naar boven klimt. Het is Bora, de tekenaar. Onder zijn rechterarm klemt een grote rol stevig, stug, grijs papier.

'Voor jou,' zegt Long, terwijl hij mij de rol overhandigt. '*Happy birthday.*' Long en zijn student zingen samen in het Khmer een feestliedje voor mij. Dan klimt Bora weer naar beneden, net zo snel en behendig als hij was gekomen.

'Vandaag is jouw geboortedag,' zegt Long plechtig. 'In jouw cultuur krijgt de jarige een cadeau.'

Hij weet het nog.

Ik ben verbijsterd.

Long kan zich herinneren dat ik hem vijf jaar geleden vertelde dat ik in de tweede maand van de westerse kalender ben geboren. Dat we voor de jarige zingen. Dat het een feestdag is.

Hij kijkt me verwachtingsvol aan. Ik trek de lussen los van de schoenveter die rond de rol is gestrikt, en vouw het grote, stugge vel open.

Het is een landkaart. Een met potlood geschetste kaart van Kampong Khleang. Met alle tien de aaneengegroeide dorpjes op palen, het water, de pagodes, het eiland en het Grote Meer. Net als op een schatkaart staan in sierlijke letters de namen bij de dorpjes, zodat ik ze kan onthouden.

Het is de plattegrond waar we lang naar zochten en die we nergens konden vinden. Niet in het gemeenschapshuis, niet op het politiebureau, niet in de boekhandels van de grote toeristenstad. Zelfs niet als stafkaart bij het leger, waar we samen naartoe reden op de motorfiets en verbaasd maar hartelijk door een groep militairen werden ontvangen. Kampong Khleang is domweg nooit in kaart gebracht. Ik krijg de grote, zelfgemaakte tekening voor mijn verjaardag van een man die geen verjaardagen kent, straatarm is en zijn student betaalt om dit voor mij te maken. Ik staar naar Long en naar de kaart. Ik zie de huizen op palen, de bruggen en de bootjes, die dobberen op grijsgolvende potloodstrepen in de rivier.

Ik kan geen woorden vinden die mijn gevoel uitdrukken. Mijn keel schrijnt, met thee slik ik dat weg.

God, wat is dit mooi.

Hoe alles begon

November 2010

In de houten vensterbank van het zolderraam waarachter ik dit schrijf, aan de rand van Amsterdam, staat een vrolijke rij kleurrijke, beduimelde notitieboekjes vol aantekeningen. Ze omvatten meer dan tien jaar bezoeken aan Kampong Khleang. Als ik het eerste boekje opensla, moet ik de pagina's van elkaar trekken – het herinnert aan die keer dat het uit de boot viel en ik het ternauwernood uit het water kon grijpen, voordat het uit mijn leven weg zou zinken. Op de eerste bladzijden staat in haastig, verwaterd handschrift een dialoog.

Dat is hoe alles begon.

2

'Jij kunt alleen een retourtje kopen,' zegt de politieman bij het boothuis. 'Ik verkoop jou geen enkele reis.'

'Waarom niet?'

'Jij mag daar niet slapen.'

'Waarom niet?'

'Daar is toestemming voor nodig van het provinciebestuur.'

'Waarom?'

'Voor jouw veiligheid.'

'Is Kampong Khleang onveilig?' vraag ik.

De politieman grijnst. 'Wat wil je? Als je een enkeltje wilt, mag je niet mee.'

In de verte roept de schipper: '*Tjap leun*' – opschieten! Hij wil vertrekken. Zijn houten, overdekte boot rammelt, de motorschroef sputtert luidruchtig onder het wateroppervlak. Twee toeristen zitten op een van de twaalf houten bankjes. Ze trekken feloranje zwemvesten aan.

Snel ga ik mijn opties na. Ik kan nu drie dingen doen:

1. De agent smeergeld toeschuiven.
2. Terug naar de stad en morgen op jacht naar een toestemmingsformulier.
3. Een retourtje kopen en vanavond niet terugkeren.

Ik kies voor optie drie.

~

De tocht naar Kampong Khleang, een halfuur varen, is betoverend. Als gondeliers in Venetië duwen jongens en meisjes in schooluniform hun gammele sloepen met lange peddels door het water. Vrouwen in kleurrijke sarongs wassen zich aan de oevers van de rivier. Over de dijken aan weerszijden strekt het lange lintdorp zich uit. We varen langs de houten huizen op hoge palen, langs de sierlijke pagode met haar gouden torendak, de stenen brug met leuningen als geschubde drakenruggen en langs talloze stapels garnalen die op bamboelatten en rietgevlochten matten op vlonders liggen te drogen in de vroege ochtendzon.

Onze schipper steekt groetend zijn hand op naar een monnik die voor het klooster in lotushouding zit te lezen. Achter hem hangen oranje gewaden uit glasloze, hardhouten raamlijsten te drogen.

De boot meert af bij het eiland. Ik ben de enige toerist die uitstapt, de twee anderen varen door naar het Grote Meer en weer terug – een nog nauwelijks ontdekte attractie. De steile wand rond het eiland is begroeid met doornige struiken waartussen een drassig pad omhoog slingert. De modder zuigt zo sterk aan mijn voeten dat een van mijn teenslippers erin achterblijft en ik die er met beide handen weer uit moet trekken.

Boven ligt een sereen pleintje onder de wolkeloze hemel. In het midden staat een Boeddhabeeld op een verweerde sokkel. In het monnikshuis erachter zit de jongeman met het gitzwarte haar en de vriendelijke blik die mijn tolk, gids en vriend zal worden. Long heeft iemand meegenomen.

‘Dit is Lin,’ zegt Long. ‘Hij zal onze boot besturen als ik je rondleid.’

Lin buigt diep voor me. Hij is klein. Zijn halflange haar valt schuin over zijn ogen. In zijn vuilwitte T-shirt zitten gaten en zijn veel te lange broekspijpen zijn tot boven zijn enkels opgerold. Ik schat hem niet ouder dan dertien.

‘Ik ben Wil,’ zeg ik, terugbuigend. In het lokaal, dat deel uitmaakt van het bescheiden tempelcomplex naast de pagode, staan schoolbankjes in twee keurige rijen opgesteld, naast twee vrolijk beschilderde doodskisten die bij elke uitvaart worden hergebruikt. Ik ga op een bankje zitten om niet hoog boven de kleine jongen uit te torenen. Lin heeft een ontwapenende lach waarbij zijn scheve hoektand opvalt. Ongevraagd pakt hij mijn arm en bevoelt hij, als een onderzoeker, mijn witte huid. Hij trekt met zijn wijsvinger een kronkellijn van mijn elleboog langs de sproeten tot mijn pols, drukt in mijn vel, bestudeert mijn vingernagels en houdt vervolgens zijn gezicht heel dicht bij het mijne. Zo dicht dat ik hem hoor ademen. Ik verstrak en kijk vanuit mijn ooghoeken naar hem, naar wat hij zo dichtbij komt doen. Lin zegt iets in het Khmer.

‘Wat zegt hij?’ vraag ik aan Long.

‘Hij zegt dat jij een gekke neus hebt.’

Long heeft een slaapplaats voor me geregeld. Mevrouw Hong Prom, vertelt hij, heeft een kamertje in haar huis afgetimmerd voor toeristen. Nog nooit heeft een toerist in Kampong Khleang overnacht, maar zij verwacht dat dit ook hier, op deze vergeten plek, zal gaan gebeuren. Gedrieën lopen we naar het water, waar de sloep klaarligt die Long van zijn buurman heeft geleend. Lin helpt me galant bij het instappen, spreidt een rieten mat uit over de platte houten bodem waarop ik mag gaan zitten, en start met veel